

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., 1/4 an
6 cor., 1/4 an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr., 1/2 an
9 fr., 1/4 an
4 fr. 80 cm.

Foia apare în fiecare
Sâmbătă.

Unirea

Insertiuni:

Un șir garmond:
odată 14 îl., a doua
oară 12 îl., a treia
oară 10 îl.

Tot ce privește foaia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirii”
în
Blaj.

Foaie bisericească-politică.

Anul XVII

Blaj, 2 Februarie 1907.

Numărul 4.

Polonyi Géza.

Curios joc al sorții! Polonyi Géza nu mai este. Adecă pe când scriem aceste șire e încă tot ministrul iustitiei, dar numai oare îl mai despart, până când să retrage definitiv din fotoliul ministerial. Pe cât de senzațională i-a fost chie-marea în ministeriul lui Wekerle, tot atât de senzațională îi e și retragerea din acela. Să știe, că el a fost acela, care în Saskör a ținut o vorbire, în care procurorul de stat a văzut delictul lesae majestatis, și în dimineața următoare a confiscat toate ziarele, cari au produs vorbirea lui, iar pe el l'a pus sub acuză. Pe lângă toate acestea, ca jocul sorții să fie și mai curios, Măiestatea Sa îl incredințază cu conducerea afacerilor iustitiei; pe cari le-a condus din 7 April 1906 până — mâne.

Retragerea e tot atât de senzațională. S'a putut observa dela început, că față de nici unul din ministerul lui Wekerle, nu s'a purtat așa o luptă constantă în presă, ca față de Polonyi. Și s'a mai putut observa și aceia, că nici presa 48-istilor nu l'a apărat cu destulă energie față de atacurile tot mai vehemente venite chiar și din tabăra soților lui de arme. Și când tot

mai mult s'a amestecat în afacerile orașului Pesta, Halmos fostul primar, indignat de rolul ce credeă, că-l are Polonyi pentru a năcăji pe democrații ajunși în majoritate în conziliul orașenesc, a făcut astfel de declarații, ca și când Polonyi, pe vremea, când eră membru în consiliul orașenesc, a abuzat de dreptul acesta pentru a-și face parale. Halmos și-a revocat cele zise, dară le-a susținut Lengyel Zoltan 48-ist, ba acesta a publicat și o epistolă a lui Polonyi adresată unei foste demimonde, care aveă mare trecere la Curte, în care cere ajutorul aceleia, ca Kossuth să fie chemat în audiență la Măiestatea Sa. Faptul acesta i-a săpat groapa definitiv.

Rămâne să-l parentăm și noi, că merită. Deși a trăit puțin, dar cu multe să poate lauda. Și să poate lauda fostul ministru Polonyi, că a mai umplut odată zdravăn temnițele de stat cu agitatori români și slovaci. Abstrăgând dela pedepsele mărunte amintim cazul deputatului slovac Iuriga, care pentru doi articoli publicați într-o foaie slovacă catolică, scriși mai mult pentru a protesta în contra tendinței de a să face politică șovinistă și în biserică, a fost osândit la doi ani temniță. Hlinka a fost deasemenea osândit la doi ani temniță,

iar soții lui ceva mai puțin decât el. Și la fiecare osândă să dictă sume enorme de bani pedeapsă. Chiar și „Unirea” aflată vinovată de agitație și redactorul nostru a fost osândit la opt luni temniță și 1200 cor. pedeapsă sub glorioasa domnie a lui Polonyi Géza.

În dietă s'a arătat întotdeauna de cel mai intransigent față de naționalități. Pe Iuriga a insistat ca dieta să-l estradeie sub pretext, că vrea să fugă pentru ca să-l dețină și bage în temniță înainte de ce ar fi hotărât și Curia definitiv.

Cazul acesta a revoltat pe cei mai mulți. Zboray a insinuat vot separat și Polonyi a trebuit să-și retragă propunerea.

Tot așa de necruțător s'a arătat și față de socialiști. O foaie de a acestora „Világszabadság,” fiindcă a agitat, a confiscat-o prin procuror noaptea, introducând prin aceasta cenzura preventivă, pe care el a combătut-o cu toate armele, pe vreme, când încă nu eră ministru. Faptul acesta a produs resens pretutindenea și Polonyi a trebuit să declare, că nu intenționează restrângerea libertății de presă, ci vrea numai să suprimă agitația, ce să face printre secerători, cari amenință cu grevă.

Tot sub domnia lui Polonyi s'a întâmpat, că directorul temniței de

FOIȚĂ.**Chestii contimporane.**

V.

Religie pozitivă — religie creștină.

Iubite frate!

Adresez și șirele acestea ție. Căci după ce în rândul trecut am arătat, că credința nu e în contradicție cu știința, că și lumea de azi foarte mult crede încă, că existența lui Dumnezeu se dovedește mai clar, ca $2 \times 2 = 4$, încât drept are psalmistul, când spune: zis-a *nebumul* întru inima sa: nu este Dumnezeu, că religiunea, ca expresia relațiunii, ce există între om și Dumnezeu, e o necesitate absolută a omului rațional, — poți veni tu ulterior, zicându-mi: bine, toate acestea ți-le cred, dar întreb una: cum aperi tu *religia creștină* față de alte religii, cum mă convingi tu despre aceea, că chiar religia, ce o am eu, e cea mai bună, cea adevărată?...

La acestea-ți răspund în următoarele.

În rândul trecut am spus numai atâta, că adevărurile religiunii nu mai sunt chestia rațiunii *pure*, ci formează o chestie *relativă*, înțeleg: atârnă dela alte adevăruri, premergătoare aceloră. Astfel de adevăruri, după *existința* lui Dumnezeu, ca ființă singulară, personală, deosebită de lume (toate acestea urmează din mîntea sănătoasă), sunt: atotputința și preînțelepciunea lui, de a face tot, ce află undeva de lipsă și cum adă mai bine; posibilitatea teoretică a unei operațiuni dumnezeiești nemijlocite, în ordinea lumii văzute,¹⁾ etc. Și acum, de vreme ce religia împoartă cele mai scumpe comori ale noastre: inima, sufletul. — e o necesitate neîncurjurată a omenimei întregi, care omenime în cele religioase și morale e atât de slabă și neputincioasă, ne vine o întrebare: oare nu o făcut chiar puterea dumnezeiască ceva în interesul acestei afaceri însemnate; cum se prezintă chestia aceasta în istoria omenimei, ce aflăm ca întâmplat și ce nu? — Ciudate-ți par lucrurile acestea, frate, dar nu te lăsa

¹⁾ John Stuart Mill zice: „dacă primim odată existența lui Dumnezeu, trebuie să ne dăm seamă nu numai ca de o ipoteză arbitrară, ci ca de o *posibilitate serioasă*, că poate fi un fapt, care numai la *voiața lui creatoare se poate reduce*” (Essays, 1875 pag. 198.

stăpânit de afectele antipatiei, în lumea aceasta fermecată, cum o numește Kant; pentru un om modern sunt întrebările acestea fără îndoială, neobiceuite, dar ține-te strâns de catena argumentelor raționale și urmează-mi! Căci acum te duc la un loc, unde nu se mai întreabă, cum ar trebui, cum ne pare bine, cum ne place *nouă*, ci se caută numai: ce *este* și ce *nu este*; închipuiește-te pe o apă mare, unde sau înoți după cum se recere acolo, sau peri! Așa ne confundăm noi în filozofările noastre, pe marea neagră, vastă, care este: *istoria*, domeniul *lucrurilor trecute*, câmpul de luptă al unei lumi, *ce nu mai este*... Aici să-mi urmezi.

Istoria religiunilor e foarte diferită. La unele o cunoaștem pe deplin, la altele nu. Nu cunoaștem dela început a *buddhismului*, dar nu ne batem mult capul cu ea, căci aceasta din punct de vedere filozofic e absurdă, pentru aceea nu înțelegem purtarea unor oameni mai noi, cari combină buddhismul cu creștinismul (Subhadra Bhikshu, Buddhistischer Katechismus, Braunschweig, 1889¹⁾). La *alte religiuni* cunoaștem istoria,

¹⁾ „Religia creștină... o palidă esegeză a moralei lui Lao-tse sau a eticei vedelor.” *Eminescu, Scrieri pol. și lit.* p. 88.

stat dela Vaț a luat măsuri speciale față de prizonerii socialiști și naționaliști de sub îngrijirea sa, încât cei patru robi socialiști au denegat de a mai mânca până atunci, până când li-să va face dreptate. Lumea s'a revoltat din nou, dar încă tot nu s'a află nime, care s'a pășască cu energie față de ministrul de justiție.

Votul universal voia să-l alcătuiască nu în spirit democratic, ci cu ajutorul codului penal, iarăș în contra naționalităților și a socialiștilor. Polonyi, care dela început era pretutindenea rău văzut, în decursul vieții lui scurte ministeriale a devenit aproape odios. Nime n'a fost indestulit cu el. Popularitatea, ce voia să și-o câștige prin vorbiri necruțătoare față de noi, și prin pedepsirea exemplară a agitatorilor nu i-a succes.

Atâta ne va spune istoria despre Polonyi Géza, decumva va spune. Părăsit de toți se duce. Requiescat în pace!

Un scandal european. — Sub titlul acesta „Germania“ din Berlin scrie următoarele:

„Titlul de mai sus este singurul posibil și singura caracterizare potrivită pentru suma întâmplărilor, cari s'au petrecut în zilele din armă în Ungaria. Un rău de noroiu a curs, a cărui miros pestilential a străbătut la cer; pentru că a fost scormonit adânc. E fapt, că ministrul de justiție Polonyi — ca atare cel puțin, inca nu a devenit — imposibil. Mai departe este clar, că un alt vice-prezident al partidului independist Gavril Ugron, de asemenea — de câte ori oare? — e zdravăn

compromis. Zoltán Lengyel, unul din haita, care a fost sumutată contra Vienei, s'a întors în contra soților săi de luptă de odinioară, cari se aștern acum comod în jurul blidului plin. Ce va fi sfârșitul lucrului acestuia? În locul lui Polonyi va domni un altul preste justiția Ungariei, și Polonyi va apăra din din nou, mână în mână cu Ugron, patria în contra Vienei, și cu proxima ocaziune va face greutatea regimului, care nu-l mai poate ține, în vre-o cauză militară. Astfel își face omul „merite patriotice“, cari după conceptul magiar, șterg petele mici negre de pe pajura de onoare politică.

„Lucrurile, cari s'au divulgat despre Polonyi și Ugron în mare parte nu sunt nouă. Ugron a fost deja pentru delict de avere urmărit judecătorește, iar despre Polonyi a zis încă înainte cu vre-o șase ani un oficial mare de poliție, că el și-a câștigat averea în parte ca avocat, când a luat în apărare anumite case. Aceasta, și altele și mai aspre, erau de mult cunoscute. Nou este „afacerea Schönberger“, care dă material bogat foilor umoristice. Această „baroneasă“ Schönberger este o haimana, despre trecutul căreia s'a vorbește mult. Polonyi s'a zice, că ar fi vrut să-și adune unele „informațiuni“ cu ajutorul ei dela Curtea din Viena. După aceea a silit-o ca ministru de justiție, ca să extradeze unele epistole compromițătoare. Despre Ugron deasemenea s'a vorbește, că până când el a combătut publice cu sabie și foc cabinetul Fejérváry, a cercetat în secret pe ministrul de comerț a celui cabinet și a conspirat cu acela. În sine acestea aferuri nu au ceva deosebit. Sunt însă caracteristice cu simptome.

Organizarea politică a unui popor sau a mai multora este un stat. O atare organizațiune constă din o sumedenie de întocmiri, cari trebuie echilibrate într'olaltă. Dară nici cele mai bune nu pot să nu producă cu

timp unele fenomene bolnăvicioase. Dacă acestea devin regule, și s'a manifestă ca consecințe organice, ca fenomene interne a unui sistem, atunci sistemul e rău. Sistemul, ce domnește astăzi în Ungaria este fătul unei încrucișări a sistemului incher-imperialist a nobilimei protestante Coloman Tisa, cu corupțiunea liberalismului advocațional demagogic. Consecința a fost, că un om, despre care s'a știut atâtea cum e Polonyi nu numai a putut să fie aproape un an ministru de justiție, dar a trebuit să fie. Consecința a fost mai departe, ca ministrul de comerț și președintele partidului majorității a întervenit în favorul lui până în sfârșit, că mai departe un om cu trecutul lui Ugron e vice-președintele aceluiaș partid — și încă tot e! — că în dieta Creației e obstrucție, și în sfârșit, că toată înaintarea economică și de drept a monarhiei pare a fi atârnatore dela constelațiunile dietei din Budapesta. Una dintre greșelile organice a acestei organizațiuni politice a statului ungar este minciuna; că ar fi toți cetățenii țării „unguri“, deși după naționalitate sunt români sau slovaci. Această minciună politică voiește sistemul dominant ca cu forța să o timbreze de adevărată.

Describe apoi cum a decurs dieta ungară din 24 Ian. în care se aduce la cunoștință anularea mandatului lui Bredicoanu, estradarea lui Petrovici, care pentru agitare este osândit la 6 luni temniță de stat și estradarea lui Hodja Milan osândit de asemenea la o lună pentru agitație.

Continuă apoi astfel: „Agitație este orice protest în contra politicii de apăsare a regimului, orice constatare a faptului că românii sunt români. Pentru judecarea astfel de delict de delict sunt încredințate judecătorii excepționale, cari îi condamnă; și când pe deputați îi închid simplu — aceasta înseamnă „suspendarea imunității“ — îi scot afară din

și de acolo le și reducem la valoarea lor. Și istoria creștinismului o cunoaștem. O cunoaștem din sfânta Scriptură și din documentele istorice, nefalșificate, alor 20 secolii. Referitor la aceste din urmă ne-am mai înțeles noi, dar la Sf. Scriptură? Cum stăm cu aceasta? Declar, că aici e vorbă de sf. Scriptură ca complexul unor cărți istorice, de autoritate umană. Abstrăgând dela Test. Vechiu, la care critica istorică are încă mult de făcut cu Test. Nou stăm așa: științele istorico-critice (izagogia) dovedesc în mod neîndoit autenticitatea cărților T. N., iar hermeneutica biblică ne arată, că tot, ce se află în acelea descris, nu se poate explica altcum, decât cum este scris. Aceasta învățatură e neclătinată și bazată pe experiențe lungi. Istoria științelor biblice arată o serie lungă a acelora, cari de vre-o 200 ani încoace, în diferite chipuri s'au încercat a nega adevărul T. N. Zis-au, că cărțile aceleia sunt înșelare (Reimar, Schutzschrift für die vernünftigen Verehrer Gottes, ed. Lessing, 1774—8), datu-le-au explica naturală, psihologică (Paulus Heidelberg, 1804 urm.), prin acomodare (Semler, 1760 urm.), morală (Kant 1793), mitică (Strausz, 1835); învățat-au, că creștinismul e încrucișarea iudaismului cu elenismul clasic (școala Tubingică, Baur, 1824, urm.), că e împrumutat din alte religii (Bunsen, Tiele, Burnouf, Notowitsch), că s'ar baza pe legende (Renan 1863, urm.), că ar fi o sistemă dezvoltată și plină de adausuri, după învățatura simplă și curată a lui Isus (așa mai nou Harnack, prof. din Berlin, în Wesen des Christenthums, Dogmengeschichte, din 1890 încoace). Încercatu-s'au să nega originea autentică a cărților T. N., reducându-le la sfârșitul veacului II., însă prin dovezi istorice tot raționalității a

trebuit să retireze, încât Harnack azi recunoaște aproape aceea, ce învățăm noi¹⁾.

Măntuită fiind astfel autenticitatea sf. Scripturi și având și celealalte izvoare științifice, istorice, s'a vedem din aceste argumentele pentru creștinism. Acelea sunt: 1. Persoana Intemeietorului, D. N. Isus Hristos. Chamberlain zice, că individualitatea lui Isus e baza creștinismului (Grundlagen des XIX. Jh.). Și intradevăr: purtarea lui, învățatura, faptele, conștiința, viața lui, nu se pot explica, decât numai prin o persoană divino-omenească. Ce e întemeiat de el, ca atare și în modul atare, acea numai lucru supranatural poate fi. 2. Istoria creștinismului, în decursul vecilor. Creștinismul, acest *ἀναξ γενόμενος*²⁾ în istoria universală, în efectele, soartea sa admirabilă, arată o cauzalitate supranaturală.

Din istoria creștinismului ne convingem despre originea supranaturală a aceluia. Din partea mea numai un argument mai adaug: etica creștinismului, admirată și de necredincioși. Mare argument e și acea, ce simte fiecare om, când ducând viața sa după învățăturile creștinismului, petrece în o lume ideală, dulce, frumoasă, dumnezeiască. Gustați și vedeți, că bun este Domnul! Bine zice Harnack: adevărul creștinismului e, că ne arată în Isus o viață, care și noi o putem petrece (Dogmengesch. 1894 I. 69).

Ai, frate, demonstrarea creștinismului, asupra celoralalte religii. Dar mai este un năcaz. Caracterul argumentelor externe a re-

¹⁾ V. istoria raționalismului biblic la Székely, Hermeneutica biblica, Freiburg, 1902 pag. 275—321.

²⁾ Zubriczky, Régi és új utak a hitvédelemben, 1906, pag. 69.

ligiunei creștine e: *minunea*. (Minunea este un fapt, a cărei explicare corăspunzătoare nu ni-o poate da ordinea naturală, ci trebuie redus la puterea dumnezeiască, ca cauzalitate nemijlocită). Și caracterul omului modern e: *groaza minunei*. Deși nu trebuie alta, decât nițel simț istoric și metafizic! În sfârșit, minunile nu mai aparțin filozofiei, teoriilor noastre, ci istoriei. Oamenii nostri mai recunosc ei, că dată fiind existența lui Dumnezeu, posibilitatea minunei nu e lucru mare (St. Mill, l. c.; Rousseau, ea pentru unul, care neagă aceasta, ar fi încă cinste să-l pedepsească, — trebuie dus în casa de nebuni. Lettres de la Montagne), că legile naturii nu sunt absolut necesare (*τὸ εἶς ἀποδείκται ἀναγκαίων*, Arist.), deci Dumnezeu poate face ceva, neprevăzut în acelea (Lotze, Mikrokosmos, Tyndall, Fragm. aus d. Naturw., Virchow, Ueber Wunder, St. Mill, Syst. d. dedukt. u. indukt. Logik), totuși se sfiesc de minuni. Adevărat: video meliora proboque, deteriora sequor! Află ei ceva în ele, ce să nu le convină. Jean Paul cugetă: „nu minunile, ci nepătrunderea naturii înalță sufletul. Minunea e o acțiune întâmplătoare, care arată numai putere și voință, nu însă și înțelepciune nepătrunsă, din care vedem numai începutul, fără a putea urmări desfășurarea și capetul (Floarea Darurilor, nr. 1., pag. 39). Gratis asseritur. Ce putem noi face, dacă Jean-Paul-ii nu văd și capetul, scopul, înțelepciunea? — Nu e locul aici, să mă ocup ex professo de demonstrarea minunilor, observ numai următoarele. Apologetii creștini dovedesc posibilitatea minunei (possibilitas miraculorum), atât în ordinea fizică, cât și în cea morală (v. E. Müller, Natur und Wunder, Freiburg, 1892), apoi cu ajutorul criticii istorice stabilesc unele fapte de adevărat în-

dietă. Acest sistem și-a ajuns în scurtă vreme dela 67 încoace, culmea. Dualismul e banerolat și ținta mai de aproape e estremul, anume sau: uniune personală sau înfrângerea imperialismului magiar. Uniunea personală, a cărei tendință de estindere mai departe, s'a arătat în Norvegia, e condiționată dela aceea, ca Casa de Habsburg să abdică de poziția, care și-a eluptat-o și apărât-o în lupte îndelungate de sute de ani. Celalalt estrem este învingerea definitivă a acelor tendință separatistice a magiarilor, cari pentru a putea stăpâni deplin jignesc interesele vitale ale dinastiei și ale celorlalte popoară.

Acest sistem este însă în măduvă natural și bolnăvicios. O politică sănătoasă clară și conștie trebuie să aducă fructe și să deschidă un viitor nou și mai bun imperiului bătrânei. Case de Austria, iară nu a politică care prin slăbiciune și fără directivă lucră după placul contrariului.

REVISTE.

Austria. În 28 Ianuar a. c. s'a adunat pentru ultima oară vechiul parlament austriac. Mulți dintre membrii acestui parlament nu mai au nădejde să reiese la alegerile ce vor fi din 7 până în 14 Maiu c. Parlamentul vechiu stă din oameni aleși de diferite clase de alegători, proprietarii mari, inteligența mai înaltă, comercianții și industriașii mai cu dare de mână erau 3 clase (curii) separate de ceilalți muritori. Noua lege electorală: Votul universal, egal, secret și liber nu mai recunoaște acești păreți despărțitori, căci, după cum zic creștinii sociali,

Dumnezeu a făcut pe toți oamenii după chipul și asemănarea sa, și cel mai mic în proporțiune tot atât contribuie la susținerea și apărarea patriei cât și bocotanii, deci trebuie să aibă și el cel puțin acolo unde se decide soarta patriei vot egal cu ceilalți muritori.

Dela noul parlament așteaptă mult bătrânul împărat și popoarele Austriei. Fiind el constituit pe bază națională, nu se mai pot plânge în contra lui slavii, cari în noul parlament vor avea majoritate.

Franța. După ce s'a sfârșit conferința episcopilor francezi pomenită în numărul trecut al „Unirii,” o delegațiune a episcopilor s'a dus la Roma să prezente Sfinției Sale adresa de alipire, ce au dat-o episcopii ca răspuns la ultima enciclică, și să ceară aprobarea Papei pentru decisiunile conferinței. Foile liberale spun, că Sfinția Sa ar fi așteptat dela conferința alte lucrări decât cari s'au făcut; — dar aceasta nu corăspunde adevărului, căci în enciclica Papei erau indicate obiectele, cari a dorit Sfinția Sa să le dezbătă corul episcopesc.

După sosirea delegațiunii dela Roma episcopii au ținut conferința din nou. În aceasta s'a statorit o modalitate, pe baza căreia ar fi să se asigure folosința bisericilor la cultul divin. În urma acesteia episcopii respective parohii ar încheia contracte cu primarii comunelor și cu prefectii departămintelor, ca ei să lase pe mai mulți ani bisericile

exclusiv pentru cultul divin, și numai preotul — nu și organele civile — să fie mai mare în biserică.

E vorba să se deie un cercular în cauza aceasta, atunci se va vedea mai bine, cum proiectează corul episcopesc să facă contractele acestea, la cari nu credem să se învoiască guvernul.

Germania. Vineri în 25 Ianuarie n. a. c. s'au ținut alegerile pentru „Reichstag”. Cetitorilor nostri le e cunoscut, că lupta electorală a ținut la zdrobirea centrului și a socialismului. S'a și agitat mult în privința aceasta, căci fără agitare nu se poate ajunge nimic în viața publică. Guvernul se trudiă să împace pe liberali cu conservativi, și să facă un mare partid liberal. Ținta nu și-a ajuns-o, căci și dacă au pierdut socialiștii mai multe mandate, centrul a rămas la locul său. Când s'a închis camera centrul avea 99 mandate, la alegerile de Vineri a căpătat 89 mandate, și în 31 cercuri a ajuns în balotaj. Balotajele vor fi în 5 Februarie c. și din 31 de bună seamă va mai căpăta cel puțin 10, și așa centrul catolic rămâne și pe mai departe cel mai puternic partid politic în Germania protestantă. În centru au încredere Germanii, chiar și unii protestanți, căci altfel n'ar putea avea la spatele său centrul — după voturile alegătorilor — a treia parte din țară, fiind catolicii numai $\frac{1}{3}$ a populațiunii din Germania, și și din aceștia având Polonii partid separat. Foile liberale aduc știrea, că deputatul centrului Erzberger ar fi

tâmplă (veritas historica mirac.), a căror cauză nemijlocită nu se află în natura creată, numai în divinitate (veritas philosophica miraculorum). Așa apoi ne putem explica anumite fapte din Scriptură și istoria bisericăscă.

În sfârșit, la argumentele creștinismului, adaug dilema sf. Augustin: religia creștină sau a fost întemeiată și lătită prin minuni, și atunci e de origine supranaturală, sau nu, și atunci asta e minunea cea mai mare!!!

Iată frate, *criticismul adevărat!* Unde dai și unde crepă! Dai cu el în fizică, treci la metafizică — Dumnezeu — religie — creștinism, și? mai este ceva! Se întreabă încă: *în care formă concretă a bisericilor de azi se află creștinismul adevărat?* Iată răspuns concret *Protestantismul, degenerat azi în raționalism curat, nu mai este creștinism, ci negarea aceluia.* Forma concretă a creștinismului e biserică, iar biserică adevărată e aceea, pe care a fundat-o însuși Hristos. Notele caracteristice ale bisericei acesteia se află în Scriptură, în declarațiunile Mântuitorului, în dreptul și istoria primară a creștinismului; caută în jurul tău și vezi: unde află toate acestea? acolo e creștinismul adevărat! Spre orientare îți pot spune, că vei află unele dintre notele caracteristice ale bisericei adevărate și în alte societăți, dar nu nita aksioma juridică: *bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu!*

Așa stăm cu religiunea. Greșesc toți aceia, cari zic, că în religie nu e alta, decât invențiuni omenestii, în slujba moralului, ne fiind alta, decât numai religiunea naturală, iar diferitele biserice fiind numai institute particulare în interesul religiei acesteia. Gre-

șesc, cari zic acestea, fie ei români¹⁾ sau străini. Prin urmare greșeste și dl *Mehedinți*, când despre „Profession de foi du vicair savoiard” (mărturisirea de credință a vicarului din Savoia) a lui Rousseau zice, că aceasta este în istoria dezvoltării spiritului omenesc, un moment, de care istoria va trebui să țină totdeauna samă (Ideile lui Rousseau p. 40). Pe terenul acesta *nu există dezvoltarea spiritului.* Adevărurile religiunii sunt *absolute* și ca atari nu se schimbă, cum nu se schimbă principiile logice și matematice. Însă dezvoltare și schimbare este și trebuie să fie în *feliul, cum noi ne apropiem de adevărurile acestea.* În senzul acesta este și *evoluția dogmelor!*

Încheiu, frate, scrisorile mele cu cuvintele nimerite ale sfântului Pacian: *christianus mihi nomen, catholicus²⁾ cognomen* (Ep. 1. ad Sympron. n. 4.).

Al tău iubitor Nicolae.

RĂSPUNS la articolul „Știință și credință” din „Chestiile contemporane” publicate de dl Nicolae.

Înainte de toate îi mulțumesc dlui Nicolae de tonul loial, în care a aflat de bine a reflecta ideilor lansate de mine în „Orizontul”. Prin aceasta și dânsul recunoaște, că discuțiunile și controversele în chestii religioase-

¹⁾ *Mocsanyi*, Religie și știință. Cam acolo dă și Dr. Vas. Merușiu în „Revista politică și literară” 1906. pag. 116. notă.

²⁾ *Catholic*, întru cât însemnează biserică universală și dreptcredincioasă, se folosește și de *greco-orientalii din România.*

morale nu sunt așa de primejdioase societății, ci din contră părerea mea e că ar fi de dorit ca chestiile acestea cari ating direct fericirea omului, să fie discutate și cultivate de toți oamenii.

Și dacă vin eu acum să-i răspund dlui Nicolae, o fac, fiindcă discutând existența lui Dumnezeu, în mod indirect îmi face imputarea sau mai bine zis învinuirea, că eu n'aș recunoaște dumnezeirea.

Aceasta însă n'am zis-o nicăierea în articolul meu, așadar dl Nicolae călărește pe un subiect străin.

Dânsul n'a dovedit neadevărul nici unei afirmațiuni de ale mele, ci din contră îmi recunoaște niște principii generale, dar consecvențele nu vrea să le scoată.

Tendința mea cea mai curată a fost și este, ca să ajung la o armonie în ceea ce privește religia și descoperirile mai nou de știință, pe cari un om cuminte nu le poate trece cu vederea, ci din contră trebuie să le aplice pentru promovarea fericirii tuturor oamenilor.

Mai departe, prin ideile filozofice dezvoltate prin teoria lui Darwin încă ajunge omul la ideia dumnezeirii, ceea ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi și tractă într'un studiu.

Atâta am avut deocamdată de reflectat în interesul adevărului și al conduitei mele.

V. M. Munteanu,
stud. universitar.

zis, că la balotaje centrul va merge braţ de braţ cu socialiştii. Nu credem acest lucru, căci foile centrului spun, că centrul nici când nu poate ţineă cu un partid, al cărui scop e nimicirea ordinii sociale.

Italia. În 1908 se împlinesc 50 de ani decând *Giuseppe Sarto*, actualul Pontifex a fost hirotonit de preot. Din privilegiul acesta se vor face mari serbări în Roma, şi credincioşii catolici din toate ţările peregrinează la vecinica cetate, să-şi depună omagiile la picioarele Papei. În mai multe locuri s'au şi început deja pregătirile pentru peregrinaje, ar fi bine să mergem şi noi în număr cât de mare, căci mergem acasă, la leagănul neamului şi a credinţei noastre.

CORESPONDINTE.

Scrisoare din Viena.

— dela corespondentul nostru special. —

Tema zilei pe aici, pretutindenea, e vizita primarului, viceprimarilor şi a câtorva consilieri comunali din Bucureşti, vizită de etichetă — răspuns la vizita de astă vară la Bucureşti a primarului Vienei Dr. Lueger.

Ceeace le-a fost dat Vienezilor să vadă şi să audă în zilele acestea va fi poate de interes ca să o ştie şi cetitorii „Unirii.“

Importanţa acestei vizite — între alte împrejurări, un simplu act de complesanţă — câştigă nespus de mult prin poziţia ce Dr. Lueger o ocupă ca primar al primului oraş din Austro-Ungaria şi prin rolul ce acelaşi Dr. Lueger pecum şi conzilierii săi îl au în vârtejul politic al împărăţiei Austriace.

Vechiu prietin al Românilor, Dr. Lueger a priceput să le arete, şi de astădată, Românilor toată dragostea sa, iar populaţia Vienei a înţeles însămnătatea şi preţul prietniei cu poporul românesc şi în deosebi cu capitala acestui popor.

Atât oraşul Viena cât şi populaţia lui, cât apoi şi colonia românească din Viena şi-au dat toată silinţa, ca zilele, ce delegaţia bucureşteană avea să le petreacă la Viena, să le rămână acesteia neuitate.

Ziarele creştine din Viena, cu zile întregi înainte, apelează la publicul lor pentru o primire cât mai deamă şi mai caldă a delegaţilor Bucureşteni.

Un bogat program a fost alcătuit pentru zilele petrecerii în Viena a delegaţilor Bucureşteni, program publicat în întregime în alte ziare româneşti. Voiu releva numai câteva din punctele acestui program.

La sosire, Joi sara 17 Ian., delegaţii au fost întâmpinaţi la Marchegg, în graniţa Austriei, de doi esmişi ai conziliului comunal din Viena şi de doi membrii ai coloniei române, colonelul în penziune Lupu şi Dr. Sterie Ciurcu.

La gara din Viena i-a întâmpinat însuş primarul Vienei, Dr. C. Lueger, în fruntea unei mulţimi enorme, prin care se zăriau şi membrii coloniei române cu damele lor în costume naţionale româneşti.

Un cortej de vre-o 50—60 trăsură, prin mijlocul feluritelor asociaţii ieşite cu stindardele lor, a petrecut pe oaspeţi dela gară

până la cuartirul pregătit în hotelul Elisabeta, din centrul oraşului. Pretutindenea, stradele pline de public, pretutindenea în drum casele pavoasate cu stindarde tricolore româneşti ori austriace şi Vieneze. — O primire aşa de călduroasă şi spontană abia va fi avut poate vreun domnitor străin, oaspe al Vienei.

În cornul stradei Kärntner — în faţă cu opera imperială — vre-o 500—600 de dame din liga femeilor creştine, cu însemnele ligei, în frunte cu neîntrecuta vice-prezidentă Thereze Ruzicka, a aclamat aşişderea cu toată căldura pe oaspeţii oraşului lor.

După o sară — de cunoştinţă, s'ar putea zice — petrecută la Hotelul Elisabeta, oaspeţii au cercetat a doua zi, Vineri 18 Ian., oraşul şi monumentele lui, percurgând în trăsură uliţele mai de seamă.

Sara reprezentaţie festivă la teatrul oraşului (Kaiser Jubiläums Stadttheater) a operei lui Wagner, „Tannhäuser;“ în câteva loge din balcon, costumele româneşti ale câtorva dame române atrăgeau atenţiunea publicului din teatru. Colonia românească s'a prezentat aproape întreagă la aceasta reprezentaţie, neîntrecut de succasă.

Sâmbătă înainte de prânz oaspeţii au vizitat azilul oraşului (Versorgungsheim), instalaţiunile tramvaiului electric, de unde cu 3 vagoane electrice premiate la Milan astă-vară purtând signale în tricolar românesc s'au reintors în centrul oraşului.

Sara a fost banchet în sala festivă a Rathhaus keller-ului, la care au luat parte şi mulţi din colonia Românească. Toaste pline de însufleţire şi de dragoste pentru întreg neamul românesc s'au rostit din partea Vienezilor, pline de recunoştinţă şi de admiraţie pentru progresele Vienei sub egida lui Lueger şi a consiliului comunal creştin din Viena, din partea Românilor Dr. A. Popa fiu, al Blajului tălmăcit între altele recunoştinţa coloniei Vieneze româneşti faţă de dragostea cu carea Vienezii au îmbrăţişat în totdeauna pe Români de acolo. Închină pentru Dr. Lueger şi pentru Vienezi.

Duminecă înainte de prânz, o revistă asupra pompierilor Vienezi. La Deutsches Volkstheater, primarul Cantacuzino dă signalul de alarmă şi preste 3 minute deja cel dintăiu tren de pompier, e de faţă şi începe acţiunea de stângere a focului fictiv. În restimp de câteva minute, după aceea, sosesc pe rând, din diferitele cercuri, ale Vienei diferitele detaşamente cu maşinile lor cu tot. Precisiunea pecum şi unitatea manevrelor a impus în chip evident oaspeţilor şi publicului imens ce a luat parte la acest spectacul.

De aici Bucureştenii au mers la binecuvântarea nou înfiinţatei capele gr. or. româneşti de pe Löwelstrasse. Sfinţirea apei şi binecuvântarea capelei a săvârşit-o deputatul Bucovinean Popoviciu — delegat al Arhiepiscopului din Cernăuţ. A cântat frumos un cor de diletanţi din colonia română sub conducerea profesorului Dima din Braşov.

Însaş capela face onoare coloniei româneşti gr.-or. din Viena prin gustul cu care este decorată — după planul arhitectului Cesar Popoviciu. Cheltuelile de adaptare sunt de câteva mii (8—9) de coroane, pe cari iniţiatorii au de gând să le adune tot din contribuţii publice. După altă versiune, arhitectul Cesar Popovici ar suportă însuş cheltuelile adoptării. Îmi permit însă, şi sperez că nu mi-se va lua în nume de

rău, dacă adaug aici câteva observări referitor la aceasta capelă şi, în legătură cu ea, la înfiinţarea unei parohii româneşti greco-orientale în Viena. Când ar fi vorba ca colonia română gr.-cat. să facă acelaş lucru, aş putea să scriu şi mai deschis, pentruca nu aş avea să mă tem de învinuirea „patimei confesionale.“ — Observările îmi sunt acestea:

1. Prin ridicarea unei capele deosebite, eu cred că s'a abzis odată pentru totdeauna la dreptul ce românii l-au avut asupra bisericăi greceşti gr. or. de pe Fleischmarkt, întemeiată şi din bani româneşti? Ori, nu-i aşa?

2. Contribuţia ce iniţiatorii capelei gr.-or. o pun în sarcina publicului românesc — în timpul de astăzi, când pentru atâtea lipse mult mai urgente se apelează la punga lui, mi-se pare prea mare faţă cu folosul ce colonia gr.-or. îl va trage din aceea capelă. E vorba că susţinerea acelei capele — afară de adoptarea ei de acuma — va costă anual cel puţin 2000 fl. Susţinerea unui preot — fără de preot propriu cu adevărat nu ar avea nici un rost toată capela — atunci când părintele militar Dr. Ciobanu ori alt preot militar nu va mai fi în Viena, ori atunci când interesele serviciului de preot militar vor colide cu dorinţele coloniei româneşti şi va trebui să se hotărească, ori pentru una, ori pentru alta — atunci susţinerea unui preot propriu încă va costă cel puţin 2000 fl. anual, la olaltă cel puţin 4000 fl. Dacă colonia gr. or. va dărui din al său aceasta sumă — ori fi va succede să o esopereze din budgetul oraşului Viena, ori din fondul religiosar bucovinean, ori de alt undeva, va fi foarte bine. Altcum ea rămâne o contribuţie neproporţionată cu luxul de a avea şi noi capelă gr.-or. în Viena.

3. Ar mai fi să adresez o întrebare iniţiatorilor mişcării pentru capela gr.-or.: ce adevărată în Viena taraba de vândut luminări, pusă în antişambra capelei, — de carea făceau atâtea haz servitorii capelei, pecum şi publicul străin?

Atâtea am avut de spus — cu toată sinceritatea şi nepreocuparea — asupra capelei gr.-or. de nou înfiinţate. — Fie cel puţin ca ea să aducă roade cât de cât proporţionate cu jertfa pentru ridicarea ei.

În programul serbărilor pentru delegaţia bucureşteană au mai fost puse apoi:

Duminecă: conferirea de diplome de onoare primarului şi subprimarilor, din partea societăţii „România Jună“, recepţiune la mareşalul Austriei-de-jos, Prinţul Liechtenstein, la ministrul plenipotenţiar al României, excursiune pe Semering, vizitarea instalaţiilor pentru producerea electricităţii şi a gazului, vizitarea abatorului central, reprezentaţie festivă la orpheul lui Dauzer, participare la balul oraşului Viena (Joi seara).

Admirabil a succes comersul festiv, aranjat de colonia românească Marţi seara, în Cursalon. — Peste 450 de bărbaţi şi o mulţime de dame din tot ce Viena are mai distins, a ţinut să deie dovadă stimei şi iubirei lor faţă de colonia românească şi în general faţă de neamul românesc întreg. Toastul în onoarea împăratului l-a ţinut preşedintele comersului Dr. Calinciuc, în onoarea regelui Carol Dr. Lazar Popovici, în onoarea bucureştenilor: Dr. Marius Sturza, iar în onoarea vienezilor, a mareşalului Austriei-de-jos Liechtenstein şi a primarului Dr. Lueger, a vorbit distinsul Aurel C. Popovici. Au mai

vorbitor vice-primarul vienez Neumayer, în locul Dr-ului Lueger, pe care starea sanitară îl împiedecase a lua personal parte, apoi dep. Dr. E. Schneider, vice-primarul Ciurcu, ș. a.

Ca amintire a vizitei acesteia se va pune o tablă comemorativă la instalațiile primului apeduct vienez, și o stradă din districtul 21. se va numi după numele primarului Cantacuzino, pe cum și o stradă din București va purta numele Dr. Lueger.

Vineri în 25 Ianuarie st. n. oaspeții au plecat casă, ducând cu ei amintiri neuitate despre dragostea cu care au fost primiți și îmbrățișați pretutindena din partea Vienezilor. Strigarea românească „Să trăiască“, de asemenea cred că multă vreme nu va fi uitată în Viena!

Foile creștine zi de zi au avut rapoarte detaliate și apretiiări despre vizita bucureștenilor, așa „Deut. Volksblatt“, „Reichspost“, „Gross Oesterreich“, etc. Spațiul „Unirei“ este prea mic însă, decât ca barem unele din apretiiările acestor jurnale să vi-le alătur!

Încheiu cu dorința ca vizita aceasta să aibă bune urmări și pentru soarta noastră a celor de dincoace de Carpați, de cari nici astăzi nu și-au uitat aceia, cari, la timpul său, singuri au avut curajul să steie de vorbă cu deputația memorandistă, mijlocind ca — pe alte căi — memorandumul nostru totuși să ajungă acolo, unde a fost destinat, la urechile împăratului.

Ave.

Nr. 2.—1906.
soc. mes.

CONVOCATOR.

Domnii membrii ai „Societății meseriașilor din Blaj“, în virtutea §. 16. din statute sunt invitați cu tot onorul la a

IV-a adunare generală ordinară,

care se va țineă Duminică în 10 Februarie n. 1906 la 3 oare d. a. în localul Casei române din loc, cu următorul

PROGRAM:

1. Deschiderea adunării.
2. Raport general despre activitatea societății în decursul anului 1906.
3. Raportul casarului și proiectul de buget pe 1907.
4. Alegerea alor două comisiuni: a) pentru cenzurarea raportului general; b) pentru cenzurarea rațiunilor și a proiectului de buget pe anul 1907 și înscrierea de membrii noi.
5. Alegerea comitetului.
6. Alegerea alor 2 membrii pentru verificarea procesului verbal.
7. Eventuale propuneri.

Blaj, din ședința comitetului ținută la 31 Ianuarie n. 1907.

Gavril Precup, Augustin Gruția,
prezident. secretar.

Noutăți.

Din dieceza Orăzii. P. S. D. Episcop Dr. *Demetriu Radu*, Duminică trecută, adevă în 27 Ianuarie st. n. la 6 oare p. m. în palatul său strălucit din piața mică a Orăzii, a dat un *dineu*, la care ca invitați au avut scaun și au luat parte șefii oficiilor și notabilitățile prime din Orade. aproape 90 înși la număr. — *Schimbări în cler: V. Boros*, nou hirotonit preot, a fost denumit de cooperator lângă veteranul paroh al Șuncuiușului, *Pani Popescu*; *Ioan D. Szilágyi* de cooperator lângă soțul său, *Antoniu Gitta*, protopop în Borhid; *Georgiu Șinea* de paroh în Vitiș. *Ville Sătmăruului*, până aci filia parohiei Tătărești. s'a constituit parohie de sine stătătoare.

Hymen. Teodor Lungu, învățător, și *Silvia Marian*, învățătoare, anunță serbarea cununiei lor, care se va celebra Duminică în 10 Februarie, st. n. în biserica gr.-cat. din *Marăș-Beldin*.

— *Dr. Alesandru Codarcea*, medic în Moraița, anunță căsătoria sa cu doamna *Ersilia Popovici* din Hațeg. Sincere felicitări.

Mulțumită. Rog pe toți pretinii și cunoscuții, cari din tristul incident a trecerii la o viață mai fericită a iubitei și neuitatei mele soții, n'au întârziat a-mi ușura durerea prin scrisorile lor de mângâiere, — să primească pe această cale mulțumita și recunoștința mea cea mai sinceră. — *Iuniu Brut Micu*, vicenotar conzistorial.

Dela societatea meseriașilor din Blaj. Doamna *Elena Trifan* cu ocaziunea unei conveniri de-a meseriașilor a colectat suma de 6 coroane. I-se aduce și pe calea aceasta mulțumită.

În memoria prof. Ionaș. Baciu Ionaș nu mai este între cei vii, s'a stins a închis ochii pentru totdeauna; iar nouă ni-a lăsat de suvenir cantărilor sfintei biserici, cari le-am învățat cu drag dela el. Și e mare numărul discipulilor săi cari laudă pe Domnul, și totuși s'ar părea că memoria acelu bărbat. — care nu numai ne-a învățat cântările, ci ne-a arătat că ca păstori sufletesți să fim blânzi, să avem bunătatea inimii pe care o aveam și el, — s'a dat uitării. Și oare să avem numai aceea nemulțămire ca să-l dăm uitării? Nu! Nu! și iar nu! Să nu-l dăm uitării, ci prin o colectă benevolă să-i ridicăm la mormânt un monument, care să ne aducă pentru totdeauna aminte de acel bărbat, care ne-a fost atât de drag și scump pentru viața aceasta. Doresc ca să facă toți aceia, cari i-au avut drag pe bărbatul meritat ca și mine și însăreinez pe Mult Onoratul Domn Redactor al „Unirei“ să primească ofertele benevoale — dela mine 10 coroane — ca cu timpul să se poată ridica monumentul proiectat de subscrierul; iar bacia Ionaș să se odihnească în pace cu sufletele dreptilor! — Cu frățescă iubire: *Romul Raca*, par. gr.-cat.

Aviz. Se aduce la cunoștință, că la 1 Ianuarie n. 1907. s'a deschis în Teiuș un institut de credit și economii sub numirea „Teiușana“, care se ocupă cu tot felul de operațiuni financiare, cum de pildă: excomptează cambii ca cel puțin 3 subscrieri acceptabile; dă împrumuturi pe ipotecă și hârtii de valoare; votează credite pe obligații cu caveat; primește depuneri spre fructificare cu 5% fără nici o subtragere; se ocupă cu procurarea și vinderea hârtiilor de stat. Cu un cuvânt îndeplinește și mijlocește tot soiul de afaceri de bancă în chipul cel mai cinstit și prompt. — Teiuș, 16 Ianuarie n. 1907. *Diracțiunea*.

Pedagogia română. Sub acest titlu va apărea la 1 Martie n. o foaie pedagogică în Gherla sub redacția prof. Antoniu Domide. Edarea acestei reviste s'a hotărât în întrunirea învățătorilor dela Cluj ținută în 10 Ian. n. Va apărea deocamdată de două ori pe lună în mărime de 2 coale, format 4°. Abonamentul 10 cor. anual. Scopul principal al acestei reviste va fi cultivarea.

Mandatul dela Bogșa. După alegerea adv. Bredicean, de deputat la Bogșa a fost nimicită, la 25 crt. va fi nouă alegere. Candidatul național e *Dr. Valer Braniște* din Lugoj.

Grevă. Culegătorii tipografi din Sibiu au proclamat Luni în 28 Ianuarie n. greva. Din cauza aceasta ziarele cotidiene germane „*Sieb. D. Tagblatt*“ și „*Hermanstädter Zeitung*“, cum și celelalte ziare n'au apărut de Luni începând. Săptămâna aceasta probabil nu va putea să apară nici „*Foia Poporului*“. Redacția foaiei avisează și pe calea aceasta pe cetitori despre regretabilul caz, asigurându-i, că îndată ce va înceta greva, va scoate un număr dublu, cu material bogat.

AVIZ. Lemne de fag pentru foc se pot procura dela *Erdő-Szt.-György*, a se adresa preotului *Mihail Piroșca* în *Bözödufalu*, — p. *Erdő-Szt.-György*.

Posta Redacțiunii.

N. L. Lucrări cari ni le trimiteți nouă, nu le speda și altor ziare, căci nu le putem publica.
I. D. S'au aflat și transpus destinații. Salutați.

Licitațiune minuendă.

Comunitatea bisericăscă greco-catolică română din *Oarța de jos* (Dieceza Gherlei, Comitatul Szilágy) cu aprobarea Veneratului Ordinariat diecezan voiește în vara anului 1907 — eventual 1908 a edifica după planul și preliminarul de spese stătorite în 29426 cor. 50 fil. biserică nouă de piatră.

Spre acest scop în 16 Februar st. n. anul 1907 după amiazi la 2 oare la școala gr.-cat. română de aici se va țineă licitațiune minuendă. Ofertele se pot face cu depunerea de 5% ca vadiu al prețului de edificare ori în scris ori verbal.

Planul și preliminarul de spese se pot vedea la subscrierul oficiu parohial.

Edificantele între oferte liber poate alege.

Contractul închiind va avea valoare pentru întreprinzător după subscriere, iară pentru comunitatea bisericăscă numai după aprobarea Superiorității bisericăscă.

Oarța de jos, la 16 Ian. 1907.

Andrei Vlaica,
curator primar.

Vasiliu Pap,
preot gr.-cat.

(4) 2-2

Nici osteneală, nici spese

nu se cruță întru cumpărarea materiilor brute ce se folosesc la pregătirea *Emulsiunei de SCOTT*; să cumpără totdeauna prima calitate din uleiul de pește, ce vine apoi amestecat cu var și natriu. Pregătirea *Emulsiunei de SCOTT* din aceste materii pretinde o îndemânare deosebită și o curățenie rară. *Emulsiunea de SCOTT* astfel pregătită întrece cu mult uleiul simplu de pește, atât în ceea ce privește puterea nutritivă cât și efectele de însănătoșare. La ori ce slăbiciune cauzată prin morb *Emulsiunea de SCOTT* s'a dovedit ca cea mai înrămătoare.

Marca de probă a EMULSIUNEI de SCOTT este pescariul ce poartă în spate un pește.

Cu provocarea la aceasta foaie, trimițând 70 fileri, în timbre postale, spedează gratis mustra.

Dr. BUDAI EMIL,
városi gyógyaszertára
(27) 10-12 BUDAPEST, IV. Váci-utca 34/50.

Prețul unei sticle 2 cor. 50 fil.

Se poate cumpăra la ori care farmacie.

Partea literară.

Mitropolitul Sava Brancovici,

de

Dr. AUGUSTIN BUNEA.

(Continuare.)

Ca să-și facă cârticica cât se poate de voluminoasă, d. M. reproduce la sfârșitul ei și păreri istoricilor asupra lui Sava.

Se înțelege de sine, că părerea unui istoric se poate aduce ca argument, numai dacă este întemeiată. Dacă însă prin cercetări ulterioare se dovedește, că istoricii de mai înainte au greșit, nimenea nu mai poate invoca auctoritatea lor, cum face d. M.

Toți istoricii, a căror cuvinte le reproduce d. M. — afară de Cserei și Clain, — și-au luat informațiile relative la Sava, mijlocit ori nemijlocit, din scrierile sârbului Raici, care la rândul său și-a scos toate spusele greșite din istoria manuscrisă a lui Gheorghe Brancovici, un mincinos fără păreche, precum am arătat cu multe cazuri concrete și în scrierea prezentă.

Acastă observare este de ajuns, pentru ca cetitorul să-și facă o idee, cât de puțin cumpănește în cazul de față aserțiunea aceea comună a istoricilor, că Sava a pățimit pentru credință.

Cel dintâiu istoric, ale cărui cuvinte le reproduce d. M., este Mihai Cserei. Noi însă am arătat mai sus, cât de puțin vrednice de credință sunt spusele acestui cronicar cu privire la Sava, despre care altcum nu zice, că ar fi fost martir al credinței.

Al doilea este Chr. Engel, care își razimă aserțiunile pe istoria mincinoasă a lui Gheorghe Brancovici. De aceea cade în greșeli, cari sunt spulberate în scrierea de față pe temeiul documentelor vrednice de credință. Aici numai atâta observăm, că pe Tótfi îl face superintendent la a. 1668, când adevărat era superintendent Gaspar Veresmarti, căruia în același an i-a urmat Petru Kovásznai, acestuia, în 1673, Gaspar Tiszabétsi, acestuia în 1679 Mihai Tótfi. (Vezi Benkő, Transylvania II. p. 175). Așa pățește cine să ia după un Sârb, care mințește de uscă locul.

Al treilea este Sam. Clain, care, ca să dovedească mucenicia lui Sava, se ia după niște «trădanii» neîntemeiate, și apoi confundând pe Sava Vestemianul cu Sava Brancovici, aduce despre acesta o poveste copilărească despre botezul unui cățal, și absurditatea, că soția lui Apafy l-ar fi părțit pe Sava, că acesta a voit să păcătuiască cu ea, și în sfârșit își încununază povestile luate din tradiție cu altă trădanie tot așa de puțin întemeiată, că adevărat lui Sava i-au tăiat capul la Iaci. Din povești lipsite de ori ce temei istoric, Clain nu putea face de cât concludiuni false, pe cari d. M. le subliniază, ca să arete, cât de puțină judecată are în cercetarea adevărului istoric.

Al patrulea este Petru Maior, care însă nu aduce absolut nici o dovadă, că Sava ar fi pățimit pentru credință și nici nu putea aduce, fiind Sava un episcop calvinizant. Aici trebuie însă să observ, că d. M. la pag. 116. ne spune despre Maior un mare neadevăr, și anume, că povestea despre botezul cățalului, după istoria lui Maior, s'ar putea referi la Sava Brancovici. Cine însă va citi cu atențiune ceea ce scrie Maior la pag. 79 din istoria sa și spusele lui le va asemăna cu scrisele dela pag. 80—81, se va convinge, că istoria cu botezul cățalului, Maior nu o referențe la Sava Brancovici, ci la alt vlădică nenumit, și astfel dl M. mințește.

Al cincelea este A. Tr. Laurian, care zice, că Sava merită să fie numărat între sfinți pentru zelul său religios, ceea ce n'are nici un temei istoric. Altcum cu câtă precauțiune trebuiesc primite rezultatele filologice și istorice, la cari a ajuns Laurian, am arătat în scrierea mea „Cestiuni din dreptul și istoria bisericii românești“, II. p. 236 și următoarele. Cartea aceasta a apărut de 13 ani, dar dl M. crede, că-i este iertat a reproduce ca adevăr istoric chiar și păreri greșite, a căror netemeinicie a fost dovedită de mai înainte.

Al șaselea este A. Papiu Ilarian, care fără a dovedi nimic, spune, că Sava a pățimit pentru credință. În scrierea mea „Cestiuni“ (pag. 257 și urm.) am arătat, că naționalismul

românesc nutrit până la șovinism l'a făcut pe Ilarian să cadă în mari greșeli.

Al șaptelea este Andreu Șaguna, care numai repetă greșelile, în cari au căzut înaintașii săi, și cari toate sunt spulberate prin scrierea prezentă.

Al optulea este Nicolae Tincu-Velea. Dela acesta a luat dl M. neadevărul, că Sava ar fi fost cel dintâiu arhiereu, care a introdus limba românească în biserică. Mai vorbește Tincu-Velea și de „diecesele“ din Transilvania supuse lui Sava, pe când din contră sub Sava a existat o singură diecesă în Ardeal.

Al nouălea este N. Popea, care copiază pe Șaguna și reeditează greșelile altora. Cartea domnului N. Popea „Vechea Metropolie“ este o scriere fără valoare, ceea ce a dovedit-o dl I. M. Moldovan în scrierile sale: „Vechea Metropolie de N. Popea“, în Arhivul lui Cipariu, numărul XXXV din 1870 și urm. și în „Spicuire în Istoria bis. a Românilor“, 1873. iar în „Vechile Episcopii“ (pag. 143 urm.) eu încă am scos la iveală rătăcirile dlui N. Popea, care cu „Vechea Metropolie“ încă a sădit ură afurisită în inimile neuniților asupra uniților.

Al zecelea este Eudoxiu Hurmuzaki, care în „Fragmente din istoria Românilor“, II. are nu numai cu privire la Sava, ci și cu privire la întreg trecutul bisericii românești greșeli foarte mari, precum am dovedit în scrierea mea: Cestiuni II. pag. 267 și urm.

Al unsprăzecelea este Gheorghe Barițiu. Acesta în Istoria Transilvaniei la un loc (I, p. 150) zice: „O împrejurare poate să supere pe istoricul român, care se va fi ocupând cu istoria reformațiunii, și aceea este, că începând dela 1566 până la 1670 nu dai în toată istoria Transilvaniei peste un nume de preot, călugăr sau episcop român greco-răsăritean, care să-și fi apărat dogmele credinței sale bărbătește, chiar și cu pericolul vieții, sau tot așa de bărbătește să fie declarat vre unul pe față în ochii lumii, precum făceau apusenii, că abjură credința veche și trece la o credință nouă“.

Acasta este adevărat, și numai într'un punct greșește Barițiu, și anume, că fenomenul acesta nu-l vede și după anul 1670, căci nici Sava Brancovici nu și-a apărat dogmele credinței sale.

Al doisprăzecelea este E. Golubinski, care însă are meritul de a recunoaște, că Brancovici a fost un Sârb din Ungaria. În celelalte reeditează pe Șaguna și pe Sârbul Raici, care a popularizat minciunile lui Gheorghe Brancovici, și astfel a deschis izvorul tuturor greșelilor, în cari au căzut istoricii români și străini cu privire la Sava.

Al treisprăzecelea este Ghenadie Ienăceanu, care pornește din presupunerea falsă, că Sava a fost un apărător al drepturilor bisericii și credinței orientale, și astfel îl face martir.

De lângă acest martir lipsește însă Catarina Temesvári.

Al patrusprăzecelea este Dr. George Popovici, care însă nici atâta nu știe, că la anul 1677 nu era superintendent calvinesc Mihail Tophaeus. El reeditează aserțiunile neîntemeiate ale lui Șaguna și Popea.

Ca istoric dl George Popovici nu poate avea nici o auctoritate. În 1901 a publicat o scriere intitulată: „Unirea Românilor din Transilvania cu biserica romano-catolică sub împăratul Leopold I.“ În această scriere nu aduce nici un document nou, nici un auctor necunoscut istoriografiei române și astfel scrierea lui nu înseamnă nici un progres. A tractat chestiuni, cari erau deplin lămurite în scrierea mea și a răpaușatului Dr. Grama tipărită în 1893 sub titlul: „Cestiuni din dreptul și istoria bisericii românești unite“, dar el n'a găsit de cuviință a consulta această carte și astfel a căzut în toate greșelile înaintașilor săi. Citează scriitorii mai vechi cu o lipsă totală de conștiințiozitate, atribuindu-le cuvinte, cari nu sunt ale lor și nu se silește a scoate la iveală adevărata lor părere. Ori ce minciună scrisă de vre-un protestant în contra bisericii catolice o vinde ca aur lămurit, și nu primește nici o mărturie venită dela vre-un catolic, ca și când în cea mai mare biserică creștină nu s'ar afla oameni iubitori de adevăr. De biserică unită a Românilor vorbește cu terminul de batjocură „unația“, în cât și-se pare, că nu scrie un Român, ci un Sârb (Vezi articolul meu: „Cum scriu ortodocșii istorie“, în „Unirea“ an. 1901 p. 150—1).

În anul 1904 dl Gheorghe Popovici publică o altă scriere: *«Istoria Românilor Bănăteni»*. Această carte se poate numi mai curând „Istoria Dacilor, Goților, Hunilor, Gepizilor, Longobarzilor, Slavilor, Avarilor, Bulgarilor, Maghiarilor și Nemților“, căci despre aceștia se vorbește în cea mai mare parte a cărții. Dar și unde se vorbește despre Români, nu întâmpinăm o expunere pragmatică, limpede, logică, ci o masă informă de date culese dela scriitorii moderni, fără nici o consultare a izvoarelor istorice, fără nici o critică a părerilor greșite, fără nici un metod științific. În notele cărții citează nu numai istoricii, ce i-a cetit, ci și pe scriitorii, ale căror opere nu le-a văzut, pe cari adică i-a găsit citați la acei istorici, ca să dea cărții sale o înfățișare de operă științifică! Dacă ar fi cetit pe toți scriitorii, la cari se provoacă în note, n'ar fi putut cădea în așa de numeroase greșeli. În loc de a porni în concluziunile sale din faptele deplin lămurite de istoriografia modernă, pornește mai totdeauna din greșelile scriitorilor mai vechi, și astfel ce scrie despre Români și biserica lor este în parte mare o adunătură de spuse și părări lipsite de ori ce temei istoric, cari de multe-ori se contrazic în aceeași carte.

Spre a ne convinge, cu câte superficialitate se tratează istoria „Românilor bănăteni“ este destul a ceti la pag. 384—5 ceea ce scrie despre scriitorii români din Bănat. Aici găsim un simplu pomelnic, ca cele ce le rostesc preoții la eșirea cu darurile în sf. liturghie. Nu ni-se spun nici măcar anii, în cari au trăit scriitorii răpaușați și nu se face nici o amintire despre înrîurinta ce au avut-o ei asupra înaintării noastre pe tărîmul literar și științific. La aceasta însă se cerea muncă grea din partea dlui Popovici, precând despre neamurile străine putea scrie, copiând pe alții.

Cartea aceasta nu este scrisă pentru a lumina, ci pentru a întuneca adevărul.

Al 15-lea este *Simeon Popescu*, care într'un stil necum-pătat și umflat până la ridicol scrie (în „Telegraful Român“, nr. 83—6 din 1874) niște minunății, de-ți stă mintea în loc, cetindu-le. Pe Sava îl numește *«coroana mitropoliților români»*, înjosind și pângărind ast-fel pe toți arhierii vrednici ai bisericii românești. Ne spune, că *«mare s'a arătat Sava II. Brâncoveanul (!) în toate faptele sale, dar în sinod culminează»*. Adică după faptele săvârșite cu Catarina Temesvári și cu sora ei, Sava și-a ajuns culmea mărimii sale, când în sinodul dela 1675 și-a calvinat biserica asemenea episcopilor români calviniți George de Sângeorz și Paul Tordași. Foarte încântat este însă dl Popescu de porunca lui Sava: *«Acele lucruri, cari nu se unesc cu scriptura sfântă . . . să se plivească și să se pue jos»*. La cetirea acestei porunci protestante nu putea să nu cadă în deliriu un preot „ortodox“, care în școalele protestanților nu a învățat alt-ceva, de cât să-și bată joc de învățătura sfinților Părinți, răsăriteni și apuseni, cu privire la „Sfânta Treime“ și la „Primatul Sfântului Petru“, scriind două cărțicele pline de erezii protestante și de dovezi palpabile despre ignoranța lui în științele teologice. În cărțulia „Pnevma“ pag. VI pe „Loyola“ îl pune între teologi și pe sf. Toma de Aquino îl numește Toma de Aquina. Făurindu-și o doctrină proprie despre întruparea Fiului lui Dumnezeu, și atribuindu-o bisericii catolice, apusene și răsăritene, se luptă cu această doctrină făurită ca un Don Quixote împotriva morilor de vânt. În cealaltă cărțilie despre primatul sfântului Petru lapadă mărturiile cele mai clasice despre petrecerea și moartea sfântului Petru în Roma, adică pe cei mai vechi sfinți părinți, și enunțaiunile sinoadelor ecumenice, și se pune în conflict cu înșe-și rugăciunile, ce le rostește biserica orientală la sărbătorile sfântului Petru.

Ca om de știință și ca istoric dl Popescu numai în ochii dlui M. poate fi autoritate.

Al 16-lea este *Oriental Latin* din Brașov (nr. 59 din 1874), din care a luat dl M. ideea, că tot Românul trebuie să se închine memoriei lui Sava. Tot articolul din „Oriental Latin“ este însă un exercițiu de stil al unui om ignorant, care fabrică un sfânt dintr'un eretic și păcătos.

În locul al 17-lea, când va mai veni un scriitor român din Ardeal și Țara Ungurească, unde așa de puțin se cultivă studiile istorice, el va pune de sigur pe *Freacuvioșia Sa Mangra*, ca astfel să se lungească încă cu o zală lanțul auctorităților istorice.

Cel care va veni în viitor ne va spune, că scrierea dlui Mangra este o operă monumentală și documentată, în care s'au tipărit, în XIV adnexe, documente foarte prețioase, dar de sigur va tăcea, că acelea documente toate, afară de unul singur, al cărui cuprins eră însă cunoscut dela Șincai, au de a se mulțămii cercetărilor istorice ale lui Cipariu, Dr. Augustin Bunea, și N. Dobrescu, cari le-au aflat și publicat mai întâiu. Asemenea aa tăcea despre împrejurarea, că dl. M. avea la nasul său în Orade opera originală a lui Samuil Clain, dar sentința adusă asupra lui Sava nu a reprodus-o din originalul operei păstrate în biblioteca „Uniaților“ urgisiți din Orade, ci de pe o copie plină de greșeli, ce se păstrează în Arad. Ni-se va spune, că dacă vrei știință, *imparțialitate și obiectivitate*, nu o căuțați la papistașul Bunea (vezi M. p. 2), ci la ortodoxul Vasile Mangra, căci Dumnezeu a voit, ca imparțialitatea și obiectivitatea să fie o specialitate bizantină. Acesta a aflat adevărul, că organizația catolică a statului ungar dezvoltat sub ocrotirea Papilor, și ocărmit de regi foarte zeloși întru propagarea catolicismului, nu a putut avea nici o înrăurintă asupra stărilor religioase și asupra ierarhiei bisericești române „ortodoxe“ (vezi M. p. 2), și pentru aceea în toate timpurile a înflorit Mitropolia ortodoxă de Bălgrad chiar în cetatea de reședință a episcopului—latin din Alba-Iulia, având sub puterea sa 15 episcopii, care de care mai strălucită, pe cum dovedesc numeroasele și prețioasele lor instituțiuni culturale și religioase, catedralele lor uriașe pline de comorile picturii și sculpturii celei mai alese, cărțile lor românești scrise cu inițiale artistice, splendidele lor *«cripte cu sicriuri pline de rămășițe de ornate arhieresti»* (vezi Păcățianu), cari toate le-am vedea și le-am admira și astăzi, dacă n'ar fi venit blăstămata de „unație“, care ne-a prăpădit tot ce am avut în trecutul glorios, numai pentruca *«herostratul»* mitropolit Atanasie (Vezi Fragmentele lui Hurmuzaki) să poată căpăta un *«blid de linte»* (Vezi Mitropolia lui Popea). Nenorocitul de papistaș Bunea vrea să dărâme *«temelia legală și existența istorică a Mitropoliei române din Bălgrad»*, cum i-a spus-o preacinstitul academician Tocilescu, dar a pățit rușine acel adept al lui Antihrist, căci a venit fiul luminii și al adevărului, preacuviosul și prealuminatul Mangra, care după o muncă îndelungată, grea și trează, a făcut cu ajutorul lui Dumnezeu și prin o inspirație dumnezească o descoperire mare, surprinzătoare pentru toți învățații din lume, de care și Rössler și Miklosich se vor cutremura în mormântul lor spurcat, descoperirea grandioasă, că mitropoliile Românilor de-a stânga Dunării existau și pe timpul împăratului bizantin Leon-cel-Înțelept la anul 883. În chipul acesta preainvățatul istoriograf și distinsul politician V. Mangra a deslegat pentru totdeauna chestiunea istorică despre continuitatea Românilor în Dacia, cu care și-au sfârmat înzădar capul istoricii și învățații străini și români, ca Hașdău, Xenopol, Onciul, Iorga, Iung, Mommsen, Rössler, Miklosich, Hunvalvy, Réty, Karácsonyi și alții.

(Va urmă).

Proprietar-editor: Aurel C. Domșa.
p. redacție respouz.: Augustin Gruția.

LITURGICA

Volumul II. al Teologiei pastorale, de
Dr. Izidor Marcu, canonic.

Aceasta carte de mult așteptată, și a cărei lipsă s'a simțit foarte tare, e singură de felul acesta în literatura noastră bisericească. — În ea să tractează riturile împreunate cu celebrarea s. Liturgii și administrarea ss. Sacramente pe bază istorică, așa după cum să află espuse în ss. Părinți și în Liturgia veche; — să arată administrarea de acum, precum și însămnătatea simbolică și etică a riturilor sacre. — E scrisă într'un stil precis și clar.

Această carte e indispensabilă pentru preoți. Are 592 pag. pe f. 8°.

Să află de vânzare la **Librăria seminarială** și costă **5.40 cor. + 30 fil.** porto. Pentru România **6 lei.**

La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896
premiat cu medalia cea mare.

Turnătoră de clopote și fabrica de scaune de fer pentru
clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

în Timișoara-Fabric

(8) 35-52

se recomandă spre pregătirea clopotelor nouă, pe cum la turnarea de nou a clopotelor stricate, mai departe spre facerea de clopote întregi armonioasă, pe lângă garanție pe mai mulți ani, provăzute cu ajustări de fer bătut, construite spre a le întoarce cu ușurință în ori ce parte, îndată ce clopotele sunt bătute de o latură prin aceea ce sunt mântuite de crepare. — Cu deosebire recomand

→ clopotele găurite ←

de mine inventate și mai de multe ori premiate, cari sunt provăzute în partea superioară — ca violina — cu găuri după figura S și pentru aceea au un ton mai intensiv, mai limpede, mai plăcut și cu vibrarea mai voluminoasă, decât cele de sistem vechiu, așa, că un clopot patent de 327 kg. este egal în tonul unui clopot de 461 kg. făcând după sistemul vechiu. Mai departe se recomandă spre facerea scaunelor de fer bătut, de sine stătătoare, — spre preadjustarea clopotelor vechi cu ajustare de fer bătut — ca și spre turnarea de toate de metal.

Prețcuranturi ilustrate se trimit la cerere gratuit și franco

Institut indigen. Banca de asigurare

„Transilvania“

din Sibiu

(7) 35-52

intemeiată la anul 1868

în Sibiu, strada Cisnădiei nr. 5 (edificiile proprii), asigurază în cele mai avantajoase condiții:

contra pericolului de incendiu și exploziune. edificii de ori-ce fel, mobile, mărfuri, vite, nutrețuri și alte produse economice etc.

asupra vieții omului

în toate combinațiile, capitale pentru cazul morții și cu termen fix. asigurări de copii, de zestre, rente pe viața întreagă etc. etc.

Asigurări populare fără cercetare medicală

Asigurări pe spese de înmormântare cu solvirea imediată a capitalului.

Valori asigurate contra incendiului: 90,981.088 coroane.

capitale asigurate asupra vieții: 9.125.898 coroane.

Dela întemeiere institutului a solvit:

pentru despăgubiri de incendii 4,077,788.78 c. petru capitale asigurate pe viață 3,568,863.37 cor.

Oferte și ori-ce informațiuni se pot primi dela: Direcțiune în Sibiu, str. Cisnădiei nr. 5 etajin I. curtea I.

și prin agenturile principale din Arad, Brașov, Bistrița și Cluj, precum și dela subagenții din toate comunele mai mari.

Să caută:

2 învățăcei

din casă bună, isteți, cu purtare morală bună. Să aibă școala confesională.

În atelierul de croitorie alui

Dionisie Trifan

(3) 2-? Blaj—Balázsfalva.

Comunicarea trenurilor

prin gara Kükülőszög — Blaj.

— Valabilă dela 1 Octomvrie n. 1906. —

cătră	g a r a	dela
	Teiuș—Tövis	
12-48	tren de persoane	1-02
7-35	tren accelerat	12-22
7-02	tren mixt (numai Joia)	4-05
2-52	tren accelerat	2-13
1-20	tren de persoane	9-05
	Copșa—Kis-Kapus	
1-07	tren de persoane	12-43
12-23	tren accelerat	7-34
4-09	tren mixt (numai Joia)	6-53
2-14	tren de persoane	2-15
9-06	tren accelerat	2-51
	Parajd	
3-02	tren mixt	8-44
2-43	tren mixt	6-48
9-11	tren de persoane (Luni, Mercuri, Sâmbătă)	12-38

Să vinde din mână liberă

în MIHALȚ (Mihálczfalva)

o moară de foc

de 8 puteri de cai cu 2 pietrii.

Clădită pe locul propriu de 1/2 jugăr.

În împrejurime nu este altă moară.

— Lucră cu un câștig frumos. —

Cei ce doresc să o cumpere să se

adreseze la **Breaz Simion** în

MIHALȚ (Mihálczfalva, posta Tövis).

Se vinde cu 16,000 coroane.

(5) 1-1

A apărut:

LITURGIERIUL

Prețul unui ex. pe hârtie „prima“

crudo 6 cor.

legat 9 „

Pe hârtie velină consistentă:

crudo 5 cor.

legat 8 „

BIBLIOTECA UNIREI.*)

1. Benhur sau zilele lui Mesia, de Levis Wallace. 2 v. 2.90
2. M. Eminescu. Studiū critic —.90
3. Câte-va momente din începuturile bisericii rom. de C. Auner —.20
4. Nume de familie la românii din Ungaria, de A. Viciū. —.12
5. Din viața lui I. Micul de M. Străjan —.16
6. Albertina. Povestire de Dr. V. Bojor. —.30
7. Cestiuni din dreptul bis. unite p. I. II. 3-40
8. Cele două fețe ale lumii de Nicu —.30
9. Ziua Deșteptării de Aurel Fodor —.16
10. Cele două conștiințe, pieză teatrală în 5 acte, trad. de Simion Zehan —.40

*) Aceia, cari vor comanda de odată toți 10 Nrii, îi primesc cu 6-10 cor. în loc 8-84 cor.

T u s ă !

Cine nu să îngrijește de
tusă păcătuște contra sa.

Caramelle
de piept
ale lui Kaiser

cu 3 brazi

probate de medici și recomandate contra tusei, răcelii, guturaiului. 4512 recunoștințe dovedesc efectul minunat al acestei medicini. — Un pachet costă 20 și 40 fl. și să pot afla la farmacia Carol Schiessl — Blaj. (13) 24-32